

Valčáková, Pavla

[Studiji [i.e. Studiiji] z onomastyky ta etymolohiji [i.e. etymolohiji] 2007]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 2008,
vol. 57, iss. A56, pp. 271-273

ISBN 978-80-210-4617-7

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100790>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

- Kortlandt, Frederik (2006): On the relative chronology of Slavic accentual developments. *Wiener Slavistisches Jahrbuch* 52, 25–41. (<http://www.kortlandt.nl/publications/art233e.pdf>)
- Lausberg, Heinrich (1967–1969): *Romanische Sprachwissenschaft. I. Einleitung und Vokalismus*. Berlin 1969, II. *Konsonantismus*. Berlin 1967.
- Rohlf, Gerhard (1949): *Historische Grammatik der Italienischen Sprache. I. Lautlehre*. Bern.

Příspěvek vznikl v rámci projektu MŠMT ČR LC546.

Vít Boček
vitbocek@gmail.com

Studiji z onomastyky ta etymolohiji 2007. Nacional'na akademiya nauk Ukrainy. Instytut ukrajins'koji movy. Kolektyv avtoriv. Vidp. redaktor V. P. Šul'hač. 433 s. Kyjiv 2007. – ISBN 978-966-02-4236-4.

Ukrajinský sborník věnovaný aktuálním otázkám onomastiky a etymologie je už tradičně členěn na tři části.

V první části jsou příspěvky věnované onomastice. Část prací pojednává o historickém rozvrstvení, stratigrafii nebo morfologické a fonetické problematice: **V. V. Lučyk** (Kyjev) se zabývá mimojazykovými faktory, které často pomáhají stanovit reálné motivační souvislosti v oikonymii, v principech a způsobu nominace oikonym. – **Inna B. Caralunga** (Chmelnyckyj) se věnuje stabilním oikonymickým modelům na *-any/-jan* v ukrajinštině a jejich vývoji od 14. do 20. století. Všímá si neologismů i zaniklých oikonym. – **Ljudmyla N. Rado** (Ternopol) se zabývá stratografií oikonym končících na **-jb*, **-je*, **-ja* na území Ukrajiny. – **Z. O. Kupčynská** (Lvov) srovnává výskyt ukrajinských oikonym na **-jb* do konce 14. a od 14. do konce 20. stol. Ze dvou přiložených map je patrné, že oikonyma tohoto typu se nejčastěji vyskytují v příhraničních oblastech s Běloruskem a Ruskem. – **A. P. Sobuckij** (Kyjev) nachází v oikonytech s **-jb* ve Vinnycké oblasti dávná antroponyma (*Hupec + jb* → *Hupča*). – **J. P. Red'kva** (Černivci) vychází z historických pramenů 14.-20. stol. a zachycuje rozdíly ve fonetické transkripci *z h g* v ukrajinštině a v polštině.

Někteří autoři se zabývají motivací vzniku oikonym, vzájemným vztahem oikonym a antroponym, oikonym a anoikonym a oikonym a apelativ: – **S. O. Verbyč** (Kyjev) se zabývá etymologicky neprůhlednými zakarpatskými oikonymy z Ivano-Frankovské oblasti, u nichž uvádí vlastní výklady. – **M. M. Haborak** (Ivano-Frankovsk) uvádí velký počet starých oikonym ze Zakarpatské Ukrajiny, která jsou utvořena od kompozitních osobních jmen. Některá zaniklá kompozitní jména jsou zachycena pouze v nich. – Také **H. D. Pančuková** (Ternopol) zkoumá na materiálu Slovníku heohrafičnych nazv Ukrainy (2001) ukrajinská kompozitní oikonyma a funkci adjektiv v nich. Vedle hodnotící funkce (velikost objektu oikonyma, jeho stáří, postavení v krajině aj.) mají tato adjektiva často také funkci posesivní. – **Natalija M. Hereta** (Chmelnyckyj) se zabývá slovtvorbou starých oikonym na severu Chmelnycké oblasti, utvořených od antroponym různého typu – od starých csl. vlastních jmen, od příjmení nebo přezdívek. – **V. V. Kotovyčová** (Drohobyč) dělí oikonyma Žydačivského okresu Lvovské oblasti na vzniklá toponymizací apelativ, sufixací patronym, etnonym nebo názvů profesí. – **Ljubov L. Dyka** (Chmelnyckyj) řeší problematiku oikonym ve Vinnycké oblasti, utvořených od slovanských vlastních jmen. – **I. V. Jefymenkova** (Kyjev) představuje 22 toponym ze 17. stol., vzniklých toponymizací antroponym na území dnešní Černigovské, Kyjevské, Čerkaské a Žitomirské oblasti. – **O. V. Ivaněnko** (Kyjev) uvádí 30 oikonym odvozených z autochtonních antroponym a křesťanských propriet v Sumské oblasti, která je specifická prolínáním ukrajinské slovní zásoby s běloruštinou a ruskými dialekty. – **S. A. Popov** (Voroněž, Rusko) zkoumá oikonyma v ruské Voroněžské oblasti od 16.–17. stol., kdy zde probíhala etnokulturní integrace přistěhovalých Ukrajinců a domácích Rusů. Na oikonytech je patrný vliv ukrajinských antroponym, zafixována jsou i některá ukrajinská

etnooikonyma. – **O. P. Karpenková** (*Kyjev*) sleduje vliv starých antroponym na vznik historických oikonym v Žitomirské oblasti. Zvláštní pozornost věnuje oikonymům s *-et-* v zakončení (*Borjatyń Jagnjatyń Holubjatyń*). – **Marija P. Tyškovec** (*Ternopol*) pojednává o posesivních oikonymech v Ivano-Frankovské oblasti, utvořených od starých antroponym hebrejského, řeckého a latinského původu. – **A. K. Šapošnikov** (*Moskva*) studuje stará oikonyma řeckého původu z období antiky v Tavridské oblasti a v okolí Kerče na Krymu. – **O. V. Kovaljevová** (*Mozyr, Bělorusko*) zaznamenává početný výskyt komponentu *novy* v běloruské oikonymii 20. století. – **R. M. Kozlovová** (*Homel, Bělorusko*) uvádí běloruská oikonyma a hydronyma *Orpa* a *Irpa* s četnými variantami a deriváty a za předpokladu ztráty počátečního *-v-* je spojuje s archetypem **Vьrpa*, jehož výskyt je častý i u hydronym jiných slovanských jazyků. – **O. Šefčík** (*Brno, ČR*) pojednává o českých hydronymech *Jizera, Labe, Metuje, Ohře* a *Úpa*, která se vyskytují na území středních a východních Čech a jsou součástí staroevropské toponymické vrstvy. – **V. P. Šulhač** (*Kyjev*) se zabývá 12 oikonymy z 18.-19. století v Rovenské oblasti, utvořenými od antroponym různého typu a stáří, s doplněním paralelně tvořených oikonym z jiných slovanských jazyků. – **V. O. Jacij** (*Kyjev*) uvádí oikonyma z Kolomijského okresu Ivano-Frankovské oblasti, která jsou součástí připravovaného ukrajinského historicko-etymologického slovníku. – **Jaromír Krško** (*Banská Bystrica, SR*) se zabývá při průzkumu slovenské hydronymie vzájemným motivačním vztahem antroponym, oikonym a hydronym. – **Andrej Závodný** (*Trnava, SR*) dospívá při prověřování vzájemného vztahu oikonym a hydronym na Slovensku k závěru, že se primárně častěji vyskytují oikonyma. – Tři práce se věnují oikonymům utvořeným od apelativ nebo deapelativních proprií: **L. L. Bilousová** (*Bar*) hodnotí geografickou nomenklaturu v oikonymii ukrajinské Vinnycké oblasti a dospívá k závěru, že nejproduktivnější je tu sufixální tvoření oikonym od geografických apelativ. – **R. I. Ostaš** (*Lvov*) demonstruje na apelativu *svoboda* onymizaci apelativ v procesu tvoření oikonym s ukázkami deapelativních oikonym tohoto typu z písemných památek 16. – 17. stol. – **I. O. Voljanjuková** (*Smaha*) (*Ternopol*) studuje v severní části Ternopolské oblasti oikonyma, která jsou většinou utvořena od deapelativních proprií. Vliv tabu, etnonym a náboženské terminologie zkoumají další práce: **J. Hladký** (*Trnava, SR*) ukazuje vliv pojmenování církevních objektů, církevních hodností a označení osob spjatých s církevním životem na vznik slovenských toponym. – **M. L. Chudaš** (*Lvov*) věnuje pozornost vlivu pohanské terminologie, především teonym, na ukrajinskou onomastiku (*Rodъ* ‘pohanský bůh’ → *Rodьnъ* → oikon. *Roden*). Prameny čerpá z oblasti folkloru a lidových eposů. – **M. M. Torčynskij** (*Kyjev*) se pokouší o třídění oikonym na pozitivní a oikonyma s negativní konotací. Upozorňuje na hagiooikonyma, etnooikonyma a na užití parafráze jako expresivní varianty u urbonym. – **V. A. Levyckij** (*Kyjev*) se zabývá specifiky urbanistické komunální oikonymie Kyjeva. Chrámatonyma a pomístní jména dělí podle motivace. – **N. V. Sokilová** (*Lvov*) se snaží postihnout korelaci mezi mikrotoponymy a oikonymy ve Skolivských Beskydách. Oikonyma po zániku osad přecházejí k mikrotoponymům (názvy městských čtvrtí, ulic, pozemků apod.) nebo k mikrohydronymům. – **N. I. Lisňaková** (*Ternopol*) pojednává o mikrotoponymech ukrajinského západního Podolí, odvozených od oikonym. – **L. R. Ostašová** (*Lvov*) se zajímá o osud názvů pěti osad v okolí Dubna (Rovenská oblast), které se staly součástí města Dubna. Uvádí stáří a historii vzniku oikonym a jejich současnou funkci: některá zanikla a žijí jen v povědomí pamětníků, jiná se stala pojmenováním předměstí. – **Julija A. Abdula** (*Kirovohrad*) se zabývá přejmenováním obcí v Charkovské oblasti a motivací při výběru nových oikonym. – **A. V. Lysenkova** (*Kirovohrad*) se věnuje přejmenování osad v Poltavské oblasti. Připomíná 20. léta minulého století, kdy stará oikonyma byla nahrazována jmény bez religionického podtextu, 40. léta a s nimi související odstranění oikonym s pejorativním podtextem a 60. léta, kdy bylo nahrazeno mnoho místních jmen spojených s kultem Stalina.

Menší část příspěvků pojednává o antroponymech: **J. I. Blažčuková** (*Umaň*) zkoumá v Umaňské oblasti příjmení. Ta jsou nejčastěji odvozená od názvů místních osad, ale také od geonym z jiných částí Ukrajiny nebo z jiných států. – **L. V. Lytvynčuková** (*Žitomir*) uvádí z městských a soudních knih detoponyma – ukrajinská příjmení Žitomirské oblasti z 16.–17. stol., odvozená

od toponym. – **I. D. Skoruková** (*Luck*) zkoumá příjmení tvořená od oikonym ve Volyňské oblasti v okolí Lucka. – **Světлана V. Šeremeta** (*Ternopol*) dělí příjmení ze západní části Ternopolské oblasti, utvořená od ukrajinských nebo polských oikonym, podle původu oikonym. Zvláště vyčleňuje příjmení vzniklá apelativizací toponym. – **S. H. Pachomová** (*Užhorod*) pokládá za významný podnět v rozvoji systému antroponym tabu a eufemizaci. Původní jména byla jednoslovná, patronyma vznikala sekundárně, jako eufemismy, poněvadž vlastní jména byla tabu. Spojení patronyma se jménem mohlo být předchůdcem jmenných kompozit. – **Natalija B. Vyrsta** (*Ternopol*) se zabývá antroponymy Pokuttja, staré části Zakarpatské Ukrajiny, tvořenými od oikonym nejčastěji sufixem *-ec* (*Kolomijec*, *Lozynec* aj.), u adjektivních typů sufixy *-skyj*, *-ckyj*, *-zkyj*. – **V. A. Bušakov** (*Askanija-Nova*) se zabývá původem etnonyma *Nogaj* a motivací názvů dávných nogajských aulů, které se až do 16. století vyskytovaly ve stepích severního Černomoří.

Ve druhé části sborníku věnované etymologii jsou tři příspěvky. **P. Valčáková** (*Brno, ČR*) se zabývá etymologií stč. *šerka* 'tkanina'; slovo spojuje s francouzským *serge* 'hedvábná tkanina'. – **S. O. Verbyč** (*Kyjev*) etymologicky hodnotí několik nejasných apelativ z huculského nářečí. K ukr. dial. *kúrbalo* 'černý bouřkový mrak; jáma s vodou'. Lze kromě č. *krb* 'něco vydlabaného, dutého', s nímž autor ukrajinské slovo spojuje, připojit více českých a slovenských slov s významem 'duté místo, dutina' (např. č. dial. *krbél*, *krbál* 'dutý pařez', nebo názvy nádob: č. dial. *krbaňa*, *kubaňa*, slk. *krbka* aj.). – **Viktor P. Šulhač** (*Kyjev*) podává etymologický výklad 10 apelativ, vybraných z materiálu Slovníka bukovynských hovírok (1995), doplněných příbuznými antroponymy a oikonymy.

Třetí část sborníku je tradičně věnována zprávám a recenzím. **S. O. Verbyč** uveřejňuje podrobnou recenzi knihy Mychaila Chudaše *Ukrajinski karpatski i prykarpatski nazvy naselenych punktiv* (Lvov 2004, 536 s.). – **I. Jefymenková** podává zprávu o publikaci polské autorky Wandy Szulowské *Dawna antroponomia Mazowsza XV–XVII w.* (Olsztyn 2004, 273 s.). – **L. R. Ostašová** věnuje pozornost novému doplněnému vydání knihy Miloslavy Knappové *Jak se bude vaše dítě jmenovat?* (Praha 2006, 652 s.), ze které ve své recenzi přináší ukázkou hesla Jaroslav v originálu i v ukrajinském překladu. – **R. I. Ostaš** seznamuje s knihou, kterou vydaly Bulharky Nedjalka Ivanova a Penka Radeva. Jejich kniha *Imenata na bálgarite: Domašni imena. Zaeti imena. Prazničnokalendaren imennik* (Veliko Tärnovo 2005, 248s.) je také druhým doplněným vydáním publikace z r. 1985. – Poslední dvě recenze z pera odpovědného redaktora sborníku **V. P. Šulhače** se týkají slovenské publikace Juraje Hladkého *Hydronymia povodia Nitry* (Trnava 2004), která vyšla v sérii *Hydronymia Slovaciae*, a monografie bulharského vědce Nikolaje Kovačeva *Mestnite imena vav Velikotärnovsko* (Veliko Tärnovo 2001, 322 s.).

Dodatky obsahují abecední seznam příjmení obyvatel vesnice Myta v Lvovské oblasti, který zpracovala absolventka filozofické fakulty univerzity ve Volyni **M. O. Charuk**.

Sborník *Studiji z onomastyky ta etymolohiji* se stává pravidelným a očekávaným přehledem prací ukrajinských i jiných slovanských onomastiků, historiků jazyka a etymologů. Ten z r. 2007 kromě podstatně většího počtu příspěvků obsahuje poprvé také informace o autorech, z nichž je patrné, že vedle naprosté většiny kandidátů a doktorů věd do sborníku přispěl i značný počet mladých adeptů vědy – aspirantů, asistentů, studentů. Skutečnost, že jim ukrajinská onomastika a etymologie dává prostor k publikování, je pro tyto vědní obory na Ukrajině příslibem do budoucnosti.

Příspěvek vznikl v rámci projektu grantu GA ČR 405/07/1092.

Pavla Valčáková